

С. І. Корнієнко // Педагогічні науки. – 2009. – № 4. – С. 161–165.

3. Склярєнко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. К. Склярєнко // Іноземні мови. – 2011. – № 1. – С. 15–25.

4. Bachman Lyle F. The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency / Bachman Lyle F., Palmer Adrian S. // TESOL Quarterly. – 1982. – Vol. 16. – September. – № 3. – P. 449–465.

5. Canale M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing / M. Canale, M. Swaine // Applied Linguistics. – 1980. – № 1. – P. 47–54.

REFERENCES

1. Bezkorovajna, O. V. (2012). *Aktualni aspekty komunikatyvnoi kompetencyi studentiv VNZ*. [Actual aspects of communicative competence of students of higher educational institutions]. Zhytomyr.

2. Korniyenko, S. I. (2009). *Sutnist i osnovni charakterystyky lingvistychnoi kompetentnosti majbutnix vchyteliv bolgarskoyi movy*. [Essence and main characteristics of the linguistic competence of future teachers of the Bulgarian language]. Kyiv.

3. Sklyarenko, N. K. (2011). *Metodyka formuvannya inshomovnoi gramatychnoi kompetencyi v uchniv zagal'noosvitnix navchalnykh zakladiv*. [Methodology of formation of foreign grammatical competence of students of general educational institutions]. Moscow.

4. Bachman Lyle F. (1982). The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency / Bachman Lyle F., Palmer Adrian S. // TESOL Quarterly. – 1982. – Vol. 16. – September. – № 3. – P. 449–465.

5. Canale, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing / M. Canale, M. Swaine // Applied Linguistics. – 1980. – № 1. – P. 47–54.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРИСТАЙ Галина Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов у вищій школі, новітні педагогічні технології при викладанні іноземних мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRYSTAI Halyna Vasylivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Comparative Pedagogy and Methods of Teaching Foreign Languages Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: methods of teaching foreign languages in higher education, modern pedagogical technologies in foreign language teaching.

Стаття надійшла до редакції 12. 01. 2019 р.

Рецензент – д.п.н. професор Шандрук С. І.

УДК 373.3.015.3:61-056.34

РУДЕНКО Тетяна Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

e-mail: tatyana_rud36@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З НЕРВОВО-ПСИХІЧНИМИ ВІДХИЛЕННЯМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах стан здоров'я дітей має неабияке значення, оскільки саме від стану здоров'я підростаючого покоління залежить розвиток суспільства у майбутньому. Результати різноманітних досліджень свідчать про наявну тенденцію погіршення показників здоров'я дітей та підлітків в Україні. Спостерігається кількісне зростання функціональних розладів, гострої та хронічної соматичної захворюваності, синдрому дезадаптації, вроджених вад розвитку, морфофункціональних відхилень, зростає число дітей-інвалідів, викликає чималу стурбованість і той факт, що збільшується

кількість дітей із розладами психіки та поведінки, відповідно зменшується група здорових дітей. Тому поширення в Україні процесу інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я є не лише відображенням часу, але й представляє собою ще один крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту. Рівень підтримки, гуманізм та терпимість у ставленні до дітей з особливими потребами, можливість надати їм доступну та якісну освіту – показники ступеня розвитку суспільства, в якому вони живуть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування особистісно-зорієнтованого навчального середовища в

початковій школі в умовах упровадження інклюзивної освіти забезпечує створення умов для отримання кожним учнем того рівня освіти, який відповідає його здібностям та індивідуальним особливостям, розвиток інтелектуальної, емоційної сфери дитини, формування його ціннісних орієнтирів.

Новизна педагогічних ідей досвіду полягає в розробці структурно-функціональної моделі формування особистісно-зорієнтованого навчального середовища в початковій школі в умовах упровадження інклюзивної освіти. Проблема спільного навчання учнів з типовим розвитком та дітей з нервово-психічними відхиленнями надзвичайно складна і потребує значного фінансування. В той же час дослідження А. А. Колупаєвої, Л. Савчук, Л. Прядко, О. Фурман, Т. Сак, Р. Ервін, Н. Дятленко доводять, що, незважаючи на труднощі при введенні інклюзивної освіти в загальноосвітньому закладі, для учня з особливими освітніми потребами дитячий колектив, в якому він знаходиться, є найпотужнішим ресурсом для розвитку. Розумовий, емоційний і соціальний розвиток дітей з нервово-психічними відхиленнями безпосередньо залежить від позитивного ставлення до них, їх розуміння і прийняття вчителями, батьками й здоровими дітьми.

Українські дослідники С. Міронова, О. Завальнюк, І. Логвінова, Ю. Кучеренко, Л. Терехова, О. Романова зазначають, що необхідними умовами забезпечення інклюзивного навчання є позитивна налаштованість педагогічного колективу, адекватне сприймання ним дітей з нервово-психічними відхиленнями, готовність до налагодження соціальної взаємодії вихованців з різними рівнями здоров'я і розвитку, вміння співпрацювати з батьками. І якщо в класі створено доброзичливу, невимушену, атмосферу, і якщо тут визнають унікальність кожного (і педагога й учнів) та підтримують їх, це значно підвищує ефективність навчання в тому числі і у формуванні культури здоров'я молодших школярів.

Ціннісне ставлення до власного здоров'я формується з дитинства, коли під впливом батьків та вчителів, прикладу їхнього особистого життя дитина наслідує способи правильної організації навчання, праці, спілкування, відпочинку, дозвілля, творчої діяльності.

Важливо, щоб у дитячому садочку, а потім у школі були закладені необхідні уявлення та поняття про культуру здоров'я, правила поведінки у суспільстві, освоєно найважливіші способи раціональної організації життєвої діяльності, забезпечене свідоме дотримання необхідних вимог щодо свого

режиму дня, правильного харчування, відпочинку, навчання та праці.

Формування культури здоров'я у молодших школярів, в тому числі й у дітей з нервово-психічними відхиленнями, є важливим і в той же час складним педагогічним завданням, що передбачає надання дітям своєчасної педагогічної допомоги, передачу необхідного обсягу теоретичних знань і практичного досвіду, які б забезпечували їхню самостійність і відповідальність під час прийняття рішень щодо формування, збереження та зміцнення свого здоров'я.

Що найважливіше для вчителя початкових класів? Підготувати дитину до навчання впродовж усього життя, сформувати вміння знаходити вихід з надзвичайної ситуації, вміти захистити себе під час небезпеки. Важливим елементом цієї підготовки є формування навичок самостійно набувати знання, користуючись різними джерелами інформації. Значну роль у навчанні відіграють цікаві форми і методи роботи з учнями, які стимулюють пізнавальні можливості дітей. Створити умови, в яких учень зможе мислити, а отже, і створити – завдання важливе й нелегке.

Учитель початкових класів – це особливий тип педагога. Його діяльність, по суті, комплексна, тісно взаємозв'язаними аспектами якої є ідеологічно-моральний, психологічний, медико-біологічний. Медико-біологічні знання складають природничо-наукову базу професійної підготовки майбутнього вчителя, без засвоєння якої неможливо на високому рівні побудувати процес виховання здорового способу життя підрастаючого покоління. Якщо ми навчимо учнів з раннього віку берегти і зміцнювати своє здоров'я і будемо особистим прикладом демонструвати здоровий спосіб життя, то можна сподіватися, що майбутнє покоління буде більш здоровим і розвиненим не тільки особистісно, інтелектуально, духовно, а й фізично. Успіх у такій роботі багато в чому залежить від тісної взаємодії і цілеспрямовано організованої спільної роботи батьків і підготовлених до валеологічного виховання вчителів початкових класів з сім'єю, яка є первинною ланкою у становленні та розвитку особистості учня.

Мета статті – розкрити сутність і деякі особливості методики навчання культури здоров'я дітей з нервово-психічними відхиленнями в інклюзивному класі та визначити основні складові готовності майбутніх учителів початкової школи до валеологічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні відбувається модернізація освітньої сфери, де

особлива увага приділяється саме формуванню здорового способу життя. Сучасна школа покликана навчати юне покоління берегти та зміцнювати своє здоров'я. Для цього кожна дитина має оволодіти відповідними знаннями, набути навичок здорового способу життя та безпечної поведінки в природному та соціальному доквіллі. І найповніше це завдання повинно реалізовуватися через інтегрований предмет «Основи здоров'я», який вивчається з 1 по 9 класи по 1 годині на тиждень. На жаль, аналіз наших і літературних досліджень вказує, що цей важливий предмет часто викладається вчителями, які не мають відповідної підготовки.

На підтвердження зазначеного приведемо кількість годин, які заплановані на 2018/19 навчальний рік на дисципліну «Вікова фізіологія та валеологія», яка є базою знань для «Основ здоров'я» у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті ім. В. Винниченка (табл. 1).

Факультети	Всього аудиторних годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Всі факультети ЦДПУ, крім факультету фізичного виховання	34	18	16	42
Фізичне виховання	18	10	8	16

Зрозуміло, які здоров'язберігаючі знання отримують майбутні вчителі, які будуть працювати в сучасному навчальному закладі де передбачена така форма організації освіти як інклюзивна.

Грунтовну методичну підготовку вчителів початкових класів щодо реалізації завдань формування здорового способу життя молодших школярів повинен забезпечувати курс «Теорія та методика валеологічної освіти».

На підставі аналізу літературних даних учених, валеологів та узагальнивши досвід Л. Ващенко, Г. Мардар, Л. Сливки, Г. Тимченко, А. Тимченко повинна бути поставлена **мета** при викладанні курсу «Теорія та методика валеологічної освіти» – сформувати у майбутніх учителів початкових класів знання, вміння і навички щодо організації і проведення навчальної та позанавчальної роботи з основ здоров'я. Означена мета досягається через розв'язання конкретних **завдань**, а саме:

– узагальнити міжнародний й історичний досвід формування здорового способу життя дітей;

– визначити освітні, розвивальні та виховні цілі валеології з урахуванням конкретних умов сучасного етапу розвитку суспільства та їх місце в системі початкової освіти;

– змодельовати зміст «Основ здоров'я» для 1-4 класів як навчального предмета, що реалізується в науково обґрунтованих програмах і підручниках;

– розробити методи, прийоми, засоби наочності та форми організації процесу навчання «Основам здоров'я», критерії їх вибору стосовно кожної конкретної педагогічної ситуації з урахуванням того, що в класі будуть навчатися діти з нервово-психічними відхиленнями;

– розробити методичні рекомендації до вивчення окремих розділів (змістових ліній) програми з «Основ здоров'я» для початкових класів;

– створити комфортний простір для всіх дітей;

– розробити систему підготовки майбутнього вчителя до організації та керування процесом навчання валеології;

– створити інклюзивне розвивальне середовище, яке сприяє гармонійному розвитку особистості особливої дитини;

– надати необхідних знань з теорії й практики формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей;

– сприяти формуванню у студентів світоглядних позицій щодо власної відповідальності за збереження і зміцнення здоров'я дітей та переконання у першочерговості реалізації оздоровчих завдань.

Завдання з вивчення навчальної дисципліни:

Методичні. Ознайомитись з основами організації валеологічного виховання в закладах освіти, з оздоровчими педагогічними технологіями, спрямованими на формування ціннісного ставлення до власного здоров'я, дієвого підходу до його збереження і зміцнення, оптимальної організації навчально-виховного процесу, поведінкової стратегії, етичного відношення до себе, інших, оточуючого світу.

Пізнавальні. Засвоїти комплекс валеологічних знань про: сутність та механізми здоров'я дитини; чинники здоров'я і способи його збереження; сутність і мету валеологічного виховання дитини; шляхи, форми і засоби виховання у дитини навичок здорового способу життя; переосмислити і усвідомити їх з точки зору професійного і життєвого досвіду; підвищити теоретичний рівень знань, удосконалити практично-методичні вміння, розвинути професійну самостійність, інтерес до творчої педагогічної діяльності, формування професійної компетентності.

Практичні. Навчитися структурувати зміст навчального матеріалу за його компонентами, виділяти знання та уміння, що

мають засвоюватись дітьми молодшого шкільного віку; здійснювати вибір форм і методів валеологічної освіти та виховання в залежності від віку та індивідуальних особливостей дітей тощо; аналізувати заняття з валеологічного виховання та визначати їх ефективність; застосовувати теоретичні знання курсу у педагогічній практиці в закладах освіти.

Аналіз теоретичних досліджень та методичних рекомендацій вчених, педагогів, медиків, психологів та інших фахівців у галузі освіти, які вивчали питання професійної підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання школярів, дозволив виділити кілька підходів до педагогічного забезпечення названої проблеми, а саме – валеологічний, дидактичний та системний.

1. *Валеологічний підхід* передбачає формування валеологічної свідомості майбутніх вихователів, учителів до валеологічного виховання учнів. Проблеми виховання валеологічної культури виходять на перший план у формуванні гармонійно розвиненої, здорової, розумної молодшої людини, спроможної реалізувати себе у сучасному суспільстві. Здоровий спосіб життя у здоровому суспільстві є важливим компонентом громадянської позиції, відповідального способу життя. М. Амосов сформулював основні ідеї збереження здоров'я, які, на наш погляд, повинні стати фундаментом валеологічної освіти. Він вважає, що у більшості випадків хвороби спричинені не природою чи суспільством, а самою людиною, її лінню, жадібністю або нерозумністю. Щоб стати здоровою, людина мусить докладати значних і постійних зусиль. Забезпечення здоров'я молодого покоління, як майбутнього інтелектуального та генетичного потенціалу країни, має стати одним із основних напрямів діяльності системи освіти.

2. *Дидактичний підхід* спрямований на підготовку майбутніх учителів до проведення занять із дисципліни «Основи здоров'я» і має забезпечувати ефективність процесу засвоєння студентами валеологічних знань, використання яких буде сприяти виховному впливу на свідомість і поведінку учнів, формувати культуру індивідуального здоров'я.

Сприяти налагодженню дружніх стосунків дітей природним шляхом. Не намагатися силувати дітей до дружби, оскільки такі взаємини мають розвиватися природно. Не приділяти цьому питанню надмірної уваги й не занадто наполягати на необхідності взаємодії дітей з особливими потребами та учнів із типовим розвитком. Такими діями можна закріпити у свідомості останніх ідею, що дітям з особливими потребами необхідно допомагати, а не ідею, що слід налагоджувати

рівноправні взаємовигідні соціальні стосунки. Дати дітям зрозуміти, що допомога має бути доречною. Вчителі часто стикаються з проблемою, коли діти з типовим розвитком намагаються все робити замість своїх товаришів з особливими потребами, їхні бажання зрозумілі, але така надмірна допомога може призвести до нездорової залежності та нерівності в партнерських стосунках. Високі очікування щодо дітей з особливими потребами сприяють рівним стосункам і взаємній повазі дітей. Необхідно уважно стежити за поведінкою та сигналами дітей з особливими потребами. У багатьох випадках вони не потребують допомоги своїх товаришів або навіть не бажають її. Заохочувати дітей до співробітництва й взаємного обміну послугами. Діти мають зрозуміти, що у всіх людей є певні таланти, що всі можуть бути корисні один одному. Потрібно вчити дітей обмінюватися послугами. Це має бути взаємний, а не односторонній процес. Діти з особливими потребами мають не лише отримувати допомогу, а й надавати її іншим.

Активні методи валеологічного навчання передбачають використання такої системи методів, яка направлена головним чином не на викладання готових знань і їх відтворення, а на самостійне оволодіння студентами знань про здоров'я і здоровий спосіб життя в процесі активної пізнавальної діяльності. До того ж, саме завдяки інформаційно-дидактичній функції педагогічного впливу у процесі валеологічного виховання учнів, студенти опановують низку понять і уявлень, які охоплюють коло проблем, пов'язаних із розумінням сутності здоров'я і хвороби, особливостями росту і розвитку дитини тощо. У дане коло проблем також включаються необхідність дотримання гігієни тіла та житла, правила поведінки у різних суспільних місцях, вдома та у школі, а також виховання низки позитивних якостей особистості, зокрема: дисциплінованість, охайність, дружелюбність, відповідальність, доброзичливість, духовність та ін.

3. *Системний підхід* забезпечує реалізацію комплексної програми підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів. Ідея системного підходу розглядається як основа педагогічного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання, оскільки системний підхід забезпечує реалізацію комплексної програми у процесі підготовки вчителів до валеологічного виховання учнів.

У процесі проведення занять засвоюються знання, уміння і навички з певної сфери життєдіяльності (наприклад, особистої гігієни,

безпечної поведінки, профілактики інфекційних захворювань, надання медичної само- і взаємодопомоги тощо), формуються переконання, розвивається аналітичне та практичне мислення, відпрацьовуються засоби застосування знань на практиці.

Педагогічні технології побудовані на навчанні досвідом. У процесі їх реалізації застосовується значна за кількістю і різноманітних за методами, прийомами і засобами навчання система вправ та ігор, спрямованих на залучення учасників до відображення та аналізу власного досвіду з того чи іншого питання. Зміст навчального матеріалу лекцій та практичних занять добирається, а методика його реалізації у навчальному процесі будується таким чином, щоб вивчена теорія (одержувані студентами теоретичні знання) відразу ж закріплювалась через практичні вправи. Навчання досвідом означає, що всередині групи кожен студент має змогу поділитися своїми знаннями та проблемами з іншими, а також опрацювати разом з групою окремо взяту проблему для пошуку адекватного рішення.

Майбутній фахівець повинен знати, що зміст, форми та методи навчання і виховання дітей з нервово-психічними відхиленнями мають бути корекційно спрямованими. Це означає, що кожна тема, яку вивчають у школі, кожен метод і прийом, використаний учителем, мають не лише сприяти засвоєнню знань, умінь і навичок, формуванню поведінки, а й спрямовуватися на виправлення вад психофізичного розвитку (залежно від дефекту).

Дуже важливим моментом у роботі з такими дітьми є забезпечення обережності педагогічного процесу, щоб уникнути перевантаження їхньої і без того вразливої нервової системи.

Навчання школярів із різними психічними порушеннями психофізичного розвитку має такі особливості: повільність; простий виклад матеріалу; повторюваність; поглиблений індивідуальний і диференційований підходи; предметно-наочний і практичний характер; опора на розвиненіші здібності й подолання загальної недостатності та вад інтелектуальної сфери; спеціальна організація навчальної діяльності, зокрема розвиток стимулів до навчання та пізнавальних інтересів; керівна роль учителя, що виявляється в сукупності форм (педагог дає знання, спостерігає, інструктує, перевіряє, оцінює).

Незважаючи на різноманітність причин, які обумовлюють затримку психічного розвитку, її прояви мають низку спільних для цієї групи дітей особливостей: інтелектуальна недостатність, що виявляється у навчально-пізнавальній діяльності, інертність, повільність

мислення, схильність до конкретизації, недорозвинення словесно-логічного мислення, порушення як імпресивної, так і експресивної мови, бідність мовного розвитку; нестійкість, підвищена неуважність, недостатня концентрація та швидка розсіюваність уваги, недостатність сформованості всіх видів сприймання (зорового, слухового, нюхового, шкірного тощо) і просторової орієнтації; порушення логічної, опосередкованої пам'яті; недорозвинення емоційно-вольової сфери (послаблення активності, зниження ініціативи в інтелектуальній діяльності, неспроможність керувати своєю поведінкою, емоційна незрілість). Працюючи в інклюзивному класі вчитель повинен не забувати, що у поєднанні зі швидкою втомлюваністю ці фактори серйозно гальмують навчання та розвиток. У стані втоми у школярів можуть виникати імпульсивні рухи: розгубленість, метушливість, через що вони не помічають своїх помилок, не доводять справу до кінця, навички формуються повільно. Новий або незвичайний спосіб діяльності може спричинити незадоволення, а інколи й протест. Під впливом невдач у них швидко розвивається негативне ставлення до навчальної діяльності. Тому майбутньому педагогу необхідно навчитися адаптувати навчальні плани, методи роботи, дидактичний матеріал до індивідуальних потреб дітей із нервово-психічними відхиленнями.

Тільки завдяки кваліфікованій допомозі, спеціальній корекційній роботі послаблюються дефекти розвитку дітей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Підсумовуючи, можемо зазначити, що вища педагогічна освіта має значні резерви для підвищення впливу на підготовку майбутніх фахівців, не тільки вчителів початкових класів, а й математиків, фізиків, біологів, вчителів фізичної культури та інших спеціальностей до валеологічного виховання школярів. Для цього необхідно збільшити години на викладання дисципліни «Вікова фізіологія та валеологія», введення на кожному факультеті предмету «Методика викладання основ здоров'я у школі».

Формування особистісно-зорієнтованого навчального середовища в початковій школі в умовах упровадження інклюзивної освіти дозволяє ефективно вирішувати проблему соціалізації «особливої» дитини, забезпечує впровадження основного принципу інклюзивного навчання – якомога менше зовнішньої і якнайбільше внутрішньої диференціації. Як результат – забезпечення позитивного емоційного фону дитини з особливими освітніми проблемами, розширення її зони спілкування, встановлення дружніх стосунків з ровесниками, підвищення

мотивації до навчання. Сьогодні кожна дитина, якою б вона не була, має право на повноцінне життя в умовах, що забезпечують її гідність, сприяють розвитку впевненості в собі, а також право на особливе піклування, доступ до якісної освіти, відновлення здоров'я, активне соціальне і культурне життя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л. С. Основи здоров'я [Книга для вчителів] / Л. С. Ващенко, Т. Є. Бойченко. – К.: «Генеза», 2005. – 240 с.
2. Дятленко Н. М. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
3. Ервін Е. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах / Е. Ервін, Д. Кугельмас – Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». – К. – 2000 – 150 с.
4. Колупасва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А. А. Колупасва, Л. О. Савчук – К.: «АТОПОЛ» – 2011. – 273 с.
5. Мардар Г. І. Валеологія з методикою викладання: конспект лекцій. – Чернівці, 2011. – 343 с.

REFERENCES

1. Vashchenko, L. S. (2005). *Osnovy zdorov'ya*. [Basics of Health]. Kyiv.

2. Dyatlenko, N. M. (2015). *Asystent uchytelya v inklyuzyivnomu klasi*. [Assistant teacher in the inclusive class]. Kyiv.
3. Ervin, E. (2000). *Pidhotovka vchyteliv i vykhovateliv do roboty v inklyuzyivnykh klasakh ta hrupakh*. [Preparation of teachers and educators for work in inclusive classes and groups]. Kyiv.
4. Kolupayeva, A. A. (2011). *Dity z osoblyvymy potrebamy ta orhanizatsiya yikh navchannya*. [Children with special needs and organization of their studies]. Kyiv.
5. Mardar, H. I. (2011). *Valeolohiya z metodykoyu vykladannya*. [Valeology with a teaching method]. Chernivtsi.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РУДЕНКО Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: проблеми методики викладання валеологічних дисциплін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RUDENKO Tetiana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special Education and Health of the Person of the Centralukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.
Circle of scientific interests: problems of methodology of teaching valeological disciplines.

*Стаття надійшла до редакції 12. 01. 2019 р.
 Рецензент – д.п.н. професор Радул В. В.*

УДК 378. 147. 091. 33-027. 22] : 159. 942

СТУКАЛЕНКО Зоя Михайлівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
 e-mail: stukalenkoz@gmail.com

СЕМІНАР-ТРЕНІНГ «ТОЛЕРАНТНІ ТА ІНТОЛЕРАНТНІ СТОСУНКИ» НА ФОРМУВАЛЬНОМУ ЕТАПІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У науковому осмисленні світової спільноти глобального розуміння набуває феномен толерантності, що відповідає складним процесам міжнародного, міжконфесійного та міжкультурного спілкування народів. Тому доцільно називати ту систему факторів, що спроможні розв'язати коло проблем у формуванні професійної толерантності й допоможуть підвищити ефективність педагогічного процесу.

У свою чергу, це передбачає урізноманітнення форм практичного засвоєння музичного мистецтва та сприяє розвитку й задоволенню учнівських естетичних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен толерантності розглянуто науковцями різних галузей наук та обґрунтовано у працях видатних філософів: Вольтера, Г. Гегеля, І. Канта, Платона, Г. Сковороди. Фундаментальні дослідження різних аспектів толерантності здійснено відомими науковцями, з-поміж яких: Т. Алексєєнко, О. Безпалько, В. Бочаров, І. Бех, Л. Завірюха, В. Калошин, А. Мудрик, В. Сухомлинський, В. Шалін О. Швачко, Ю. Годорцева. У галузі музично-педагогічної освіти окремі аспекти педагогічної толерантності розкрито Е. Абдулліним, О. Асмоловим, Л. Безбородовою, Д. Каба-